

05
К 71

ТРАКТОР: — Инди отуруб нәрд вурурлар, яз кәләндә исә башларына вурачаглар.

К И Р П И

НАКИМИН ЖҮНДӨЛҮЙИ

(Шабүз район халг. наким Нэчэф Оручовун хатират дөбүтриндэн)

20 сентябр.

Бакмад, мейманханада отурушам, кефе бахырам. Һүгүр факультетини гурттарышам, эзэмийяэ вараги чибимдэ, аглым башымдэ, өзүм дэ һалдым...

Көзүм йолдадым.
— Яр бизэ гонаг кэлэчкэн, Биамирам һагач кэлэчкэн...—һамысыны өзүм үчүн эвэш-эвэш зүм-зүм элэйдим. Яр мени чоһ дэ көзэмийяэ мочурбу эгэчкэн. Яглы дикимэ инаныб вахтында кәлиб чыды. М-чан дедим, отаг-да нимиздэн башга һеч кас йохдур, сан мәннисэн. Сөзлэ нис дуэмакы... Сөз вердим ки, сени алачакам, сәсини чыхарма. Гыз сөз верди шыкаят этмәсин. Илдәнис башымда торхула фикирлар доландыр, һаһаг әр, һүгүр элмәрини йнәләндикидан сойра нәдән торхачагам...

23 сентябр.

Дунан кәлиб Нахчывана чатадым. Бу күн Әдлийә Назирлийиндән телеграм кәлиди ки, «дурма гайыт Бакма». Олмаз мейманханадамы «гонагы» шыкаятти назирлийә чатыбб. Йох, йох... Гулаг-ларга гургушун.

26 сентябр.

Кәлиб Бакма чатана гәдәр вагонда гарын-гуруш йохулар керүмәш. Кәлиб «гонагы» тапдым, илан диди төкүб баша салдым ки, аман күнүдүр, назирликә созуң дойдшир. Нахчывана чатан киими ЗАГС-да геяд олунат, молада янында кәбинимизи кәсдирик, гуртарысын, кетсин.

27 сентябр.

Афәрин мәнәдәки мәнәвәтә! Назирликә аз галмышды ишин үстү ачыла, артистик эләдим, судан гурү чыхдым. Әмлик тузу киими элә моладан ки, һамыны мәнә язгыгы кәлиди.
—Тюнуз мубарак олсун!— дедиб биз йола салдылар.

Әкәр Нахчывана чатарам, мән тәзә кәлине бир той тутарам ки, вәләнә киими яндыдан чыкмаз...

22 октябр.

Атам һанашир дәйәрди ки, көтәк бейштандан чыкыб. Арвад сөзүндә баһамса йөрүргү, шиләни, тапийи әсиркәмб. Бөйүгүн сөзүнә гулаг асмаг ағылыи ишарди. Йохса яхамы арвадын әлиндән гуртара биймәйәчкәйм.

Аллаһ әмүр версин аманә бу башга гөһүмларымә, дүшүбәр гызын үстүнә ки, көрәк чадра өртәсэн, намаз гыласан, М. исә бу ишларә разы олмур.

9 ноябр.

Алым диләләр дүшүб, һәр ердә мәнн бармагла кәстринләр. Кәчәләр ятандә дә өзүм Шабүздә керүрәм. Анчаг, М. ядыма дүшәндә һалым бир аз гарышир. Һәрчәндә, оңу гөймурам байыра чыксыни, аманә ендә дә никаранам. Арвада диван тутдугуму биләс-ләр, мәнн диванә чәкәрәар.

13 ноябр.

Бу күн эвәзн чыхында пишик асгырды, дедим, ахыры кейбир олсун. Күноргадан сойра хәбәр кәлиди ки, М. анасы илә гайыб Бакма. Әкәр оңун башына кәстридийим мүсбәтләрди кәлиб назир-лийә хәбәр версе, ишим битчәм.

Якшы ки, Нахчыван дәйир йол станисисынын рәнис Ширә-диелә көһнә достуг, өзүмү стирдим оңун янына. Чүфәя теле-фон әзәрәк деди ки, 2 ноябрда вагонда кәлиб ана-баланы тутун сахлайын! Оңлар Нэчэф Оручовун эини яры гачыблар. Бир-кин тәһәр деди ки, «бу бунтандыр», дедик: «Бәнтан да олс-ни, нимимизн кейбириндур».

Мән дә көсә йолдә өзүмү стирдим. Чүфәя. Көрүм миләс-ләр арвады да, анысындә да вагондан эиндир дүстаг эиндәр. Дүзүр, чамаданларны ахтарыблар, һеч бир шей тапмайыблар. Нә дә тапа биләридиләр, мән өзүм билдирдим ки, һеч бир шей алмайыблар. Бунидә белә өзүмү тох тутдүм, арвады да, аны-сыны да чөккәридим мәшһәр ягына; гарышым анысына бир-кин шилә, мән дә өзүмү бел-алты сөйүш. Һәр киимин миләс габә-гында гайтарыб Нахчывана. Гәрбиб адымдырлар, дәйәрләр нә һагала биз әсир киими шәһәрләрди доландырырмыныз? О һагала ки, мән һакимам, иктяяр сәһибийәт, миләсләр дә мәнә гулаг асырлар.

16 ноябр.

Ахир ки, чаным арвадын әлиндән гуртары. Кетсин, далаң-ча да бир гара диди. Нә чөхүр Нахчыванада чардралы гыз вә кә-бин һәсэн мола. Башыма арвад гәлбәт дөлиб ки. Кәфим һечә этсәсә элә дә долавачагам, мәнә киими сөзү олачагы!

Жүндәлийи көчүрдү Г. МӘММӘДЛИ

Өзүм ушаг әвинин атасы һесаб элән һүсәйнова дәйәрләр ки, бир тәдбир кә-йир. Оңларын чаны баркир, мәнн өз ушагларым киими дәйәрләр һа, элән пәз инмаанда титрәсинләр!
Нәчә олурса, бир күн Әзизбәров район комсомол комитәсиндән бир нәфәр тәли-мәти чыгъа элән кәлир (оңлардан чыма-ян иш).
О, отаглардан бириндә курулат эиндир. Директор һа бириндә мәнн отага тәрәф кәлидә керүр ки, бир нәфәр столу дәрә киими чыдыр; тәланлары да атылар-дүшүр-чыгырыб-багырылар. Комсомол комитәси-ндә кәлиб отлан сөвина-сөвина сорушур ки, йагын ушаг эвиндә расгә дәрәйиб дүзәлтмисини, мошт кәлир, һәй!
Директор оңун сөзүнү төкәт әтмәк истаглана, ушаглардан бири «атасын» гайыблар.
— Кейр, расгә дәрәйиб дедил, соуаглан атылыб дүшүрүк ки, бир балача гылашаг.
— Һүсәйнов бу «бошбогаз» ушаг көзүнү агардыр. — Бөйүк дура-дура кичид дамиш-рәкәмдән кәлиб отгалай бәрабәр отгадан чыкырлар.
— Оңларә дил әтирәк му? Элә биз ушаглардыр...
— Кәлиб китабхананыза, йабуңуна бахаг, көрәк нә киими дәрәхәриндә эәрә!
— Ай киими бәри кәд, сизә соңу дәйәрә хатада галарам. Үшакын күнә нә клуб, нә дәрәк, нә китабхана, һамысыны багамай-шыр.
— Тонагы йола саламдан сойра һүсәйнов отагына кетди. Отагада үч ердә пәз ишәр-дә. Һаманын тулабары киими исти иди. Бу заман арвады, далаңча да бир дәстә ушаг ичәри кириди. Ушагларын элдериндә тәланларда хәрәк, бәзиләрнини гәлтүгүндә хәрәк, элдериндә чәнәк, гашыг, бошбаг, кейрәти вар иди.
— Һә, дә гоңи кәлиди. Бәрәкәлла, кәлиди. Ушаглар кетдиләр, арвад столу сүфрә салды, емак дүздү, һүсәйнов өз балалары-ны башына йагды вә оңлар һавайи, емак-дән дююңчә едиләр, сойра гайгыкеш ата элини вә агыз-бурнуңу сийиб вәтүрлә арвадына деди:
— Арвад, адамны әвәдди кәтринчә ахыры кәтрисини. Илди бу бир сәлдәтир, Маариф Назирлийиникин сәсиндә чаты-шыг, һеч үстүнү вурма!

ТӘНГИДДӘН НӘТИЧӘ

2 ноябрди диспансерини баш һакими Әзизбәров фикир жәткәндә. Достарыманан бири оңу өз фикрлариндән алырды:
— Ендә бу олуду белә фикирләсә?
— Ачыны бузур ки, бизим һаким Шәрифәддин башыны әмак истайырам.
— Ахы нә үчүн?
— Мәсәлә узуңдур. Анчаг гысысә беа-дир, бир һечә күн буғдан табаг баранов ады бир хәстәни диспансеримизә кәлир-киимишләр. Мән оңун кагылашыны йох-лаш дедим: «Кет, сабаб кәләрән». Хәстә индә этди ки: «Дания билдирәм, мәнә элән, кәлибәтигим иктяяр». — Үхләсә, керүм ки, сөз баша дүшүр, әлә нә баша саламаг истайм.

— Яхшы, сән хәстәни дәвәтсәнсә, бу-ни Шәрифәддинә нә далаң вар?
— Далаң олур ки, далаңи далаң гөйүр, ичәлдә да мәнн таңиғз элбә дәйәр. Хәстә-ни дөймәйә иктяйрин йохдур».

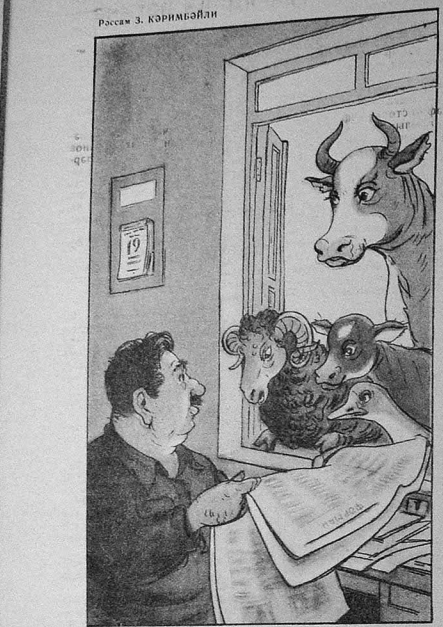
— Илди фикир илдир?
— Элә сән иктяр кәлидә ишәг үчү кәлиб бир вол тапшымам. Йәни тәңгиздән нәтичә чыхарышам. Сәйийә шәбәси илә дамишыман, Шәрифәддин башга ерә керүрчәкәйм. Мааны бир хәлиә азыр, оңа билар ки, таңиғз адыма адыла һечә йүз маната тамам олур.

— Сәбитни бу ериндә телефон сәсанди. Әзизбәров дәстәти көтүрүр?
— Ады, һечә акт адылб? Гол чәкир-мә? Мәнн аныма кәлир? Гөй кәлиди да...
— Ки кәлир, нә үчүн кәлир?
— Һеч, әши! Мәлийә шәбәсини мү-дирдир, мәнә дедир: «Йолдаш Әзизбәров, һәр ай мусыйб олдуңу нормадан артыг нөвбә чәкиб дәвләтәңн 6,573 манат 60 гәлик гефр-гәнибу пул алмисан, бу һагда акт да тортиб олдуңу, аңаг гол чәкәмдән боюн гачырышан. Ахты кәндәри йол, гол чәкә!»

— О сәни өз ишиндә, аманә Шауман район сәйийә шәбәсиндә бу мәсәләләр соргү-суагсыз кәчә биләсә.
— Соргү-суал олсадым, бу вахта гәләр олурса, Сәйийә шәбәсини мүдир һәсә-нов бу ишлары хәстәны биләр. О, Шәрифә-заддин 8 ноябрди яхшылаша керүрүмә-си һаггындакы әмрә чоһдан гол чәкиб.

М. ӘЛИЗАДӘ

А. ҺҮСЕЙНЗАДӘ

ИНӘК:— Ай нолхоз сәдри, бәс инди биз нә ейәк?

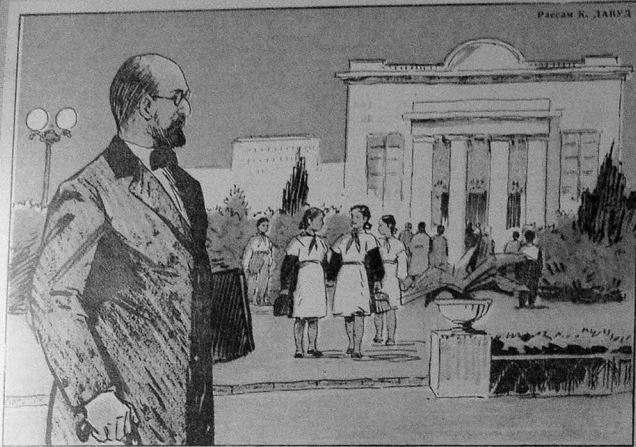
Айянын өңүндә сүзүб гәз киими Ишәйир Симулар бир рәнкәсә киими. Енә бәзәк-дүзәк һерир өздүи. Кәһ пура, кәһ да рәнк сүртүр үзүнә. Төкүмш орталыга помадалары. Крәмәр, боляр яныл, әд, сары... Фәлә сәбүрәшәлә бұрүр сөмәли. Исадыр тәләрәк гәра, дәрәһиш. Сойра дә гашынын түкүнү бир-бир йоларә ерино гәра хәтт чәкир. Яныштан вурарә китриләрино, Сәһәл ялышлардыр бир-биринә. Ахыра сүртәркә брәиоңин. Тәләрәи үстүнә чәкиб элини, Сөвина-сөвина баһыр күзүдә; —Дүзүдә биричәи якызәлмә дедә, Айянын өңүндә сүзүр гәз киими Ишәйир рәнкәрини бир рәнкәсә киими. Бир дөйөн йохдур ки:
— Гөшүм яхы бил, Көзәлди ахы бир көрәкәдә дедил, Хош көрүңизәк үчүн булар һәр көзә, Башыи үстүнү йох, ичәни бәзә.

Әфған ӘСКӘРӨВ

ДИРЕКТОР:— Сиздән шыкаят әдиб, дөйрләр савадсыз-сыныз, йолдаш мүәллим!
МҮӘЛЛИМ:— Сәф дөйрләр, өзләри бисавадсыздырлар, гур-тармышам али институту, бу да мәннм диффолуми!..

Начаф бай вазировун анадан олмасынын тоо иллийи

Рассам К. ДАВУД

— Оларын келечек йоллары парлагдыр... чаванларымыз айыг олуб чох яшасынлар!

(„Тазэ ээрин ибтидасы“)

АШЫГ ВӘЛИ—Эрз элайым ай агалар... арвадан һазар этмак ки, субһа... ашамачан додатынын алтында һа... мичэ догулданы... Кенэ о арвадан... һазар этмак керек ки, таза эрини... нында раһматлик эрини тэри... эләйэ... Әлэлхусе һазар этмак керек... о арвадан ки, һэмчи өз бактында... шикәят эләйэ...

ЧӘБИ—... Бирин дэ мөн дейимиз?.. Ай... келди Ашыг Вәли О арвадан һазар... этмак керәк һаһисы ки, эри эрз... ланда сымсыгын салава, эри эрз... дан келәндән соңра шылагат ата...

АШЫГ ВӘЛИ—... Енэ о арвадан һазар... этмак керәк... чаванлыгында мин бә... эрз элайым, ахырада мәриһаһаның... бина элә...

ҺАЧЫ ГӘНБӘР—Мән өмүрдэ арвад... мәриһаһаның чомини элә көрдүм... Дәһүтүлә...

АШЫГ ВӘЛИ—Әлэлхусе һазар этмак... керек о арвадан ки, һафтадэ бири... нэ сиңа олмуш ола...

ДӘЛБӘР ХАНЫМ—Ашыг Вәли... экер... дүңәрини нар де керәк кишиларин... һансыдан һазар этмак керәк?

АШЫГ ВӘЛИ—... Әһилә кишиларин шә... бир бириһанә дәһәт... Уздэ бир, ба... тиндә гәйриһә дәһәт... Адамә умид... —һенид вериб, ериһдан эләйиб зар... рәрә салыб, ахырада сөзүңә әмәл элә... мичинә дәһәт... Маған-әтиһадә... дост олуб, соңра достлуғу, аһнаһа... гы кәсанә дәһәт... Гоһум-әгрәбәси... нә, яһә артаһдә тәшәһхүсә эдәнә дә... һәт... Ай Чәби... сәһни өзүңдә дә... һәт ки, Зәһиһә арвадын оғдуһу... дик... һанда яһәндән аһд иһиб, шәһадәтлик... элиб иһиләһәтдән йох эләһиди...

(„Яғыһдан чыһдыг, яғмура дүшдүк“)

Рассам К. КАЗЫМЗАДЭ

— Арвад мәнни дейил? Дәйәрәм дэ... сөйәрәм дэ... Кимә нә борч! Кимин нә ихтияры вар мәннән арвадымын арасына кирсин.

(„Тазэ ээрин ибтидасы“)

рассам К. ДАВУД

— Метмишәм кор молланың яһныча, он манат гоймушам авычына, ялварышам... Демә архайын ол... Тас яһчә көстәрир... Көмәк мөйиб.

(„Нә әкәрсән, ону бичәрәт“)

Рассам К. ДАВУД

— Сән өзүн дэ кәл бизим кәндә... Доғру дейрәм, кәндә яһшыдыр...

(„Яғыһдан чыһдыг, яғмура дүшдүк“)

„ДАЛДАН АТЫЛАН ДАШ, ТОПУҒА ДӘЙӨР“

Гәриһдә күа-чичак битсин ай Начаф бай Сәи адамлары нә аһны таныһармыһси. Эһә бил яһны өз заманәдә дейил, лап ринаһ көрүб иҗәсариндә онларин һаракәтларинә күчүһсәм. „Далдан атылан даш топуға дәйөр“ комедиясында Хырда ханым гәриһ эрә верижидән өтүр дәрвиһиң чығрыб оһа чаду этиарир-синиз, доғрудурум?—деһә Хырда ханым ондан сорушу.

— Аға дәрвиһ, дәйәрәр сиз чаду иһә мөһүзәләр көстәрир-синиз, доғрудурум?—деһә Хырда ханым ондан сорушу.

— Дәрвиһ онун фикрини биялдидән соңра: — Бәлә шәһләр мәһин чадуну моғаминдә элә асанлар, һенә ки бир чам су ичкәһ,—деһә чалаб керир вә иш башлайар.

Губа районунда Мөһүк кәһидәки Әбдуһаһадзир пириһ дә көһиләр арасында бәлә бир фикир вардыр ки, бүтүн кәһидәки-ләрә тутуулаһлар о пиһә көһиләр шәһиҗ тапарлар. Һата уһағы олаһи гадыһлар бәлә пириһ кәрәмәттиһидән лап тәһзилдә һамиздә олар.

Пириһ дөһәмәһинә һейли даш төкүмүшдүр. Пириһ мүчәвири мола Сәһеһ дашлары сәһиб пиһә зиярәтә кәһән арвадлары верир.

— Бу дашы аһныча сүртсән башыңдың агры яһси олар.

— Бу дашы гыҗларына сүртсән, ел һаһоһлуғун чықар.

— Бу даш да сәһә көмәк эләр, һамилә оларсаи.

Мола Сәһеһи кәһара Чәһиб, доғруданкы гадыһын бу дашә тоқунмасы нә һамилә олуб-ола биләйәһәһәһини соруһанә о, кү-лүб көз вүрү вә дотучасына эһини уздлар.

— Вүр кәһини!

„Далдан атылан даш топуға дәйөр“ пәһсини аһыр сәһһәһиндә Хырда ханым чадуну иһән чыһдыгыны кәһидә иһәкәр:

— Вүр биһиләриһна бу биһә уһағларын, чықар кәһәдә!—деһә дәрвиһни говур.

Губа районундә иһә авамлары яһдәһән фырыһдәһчәһиләри, көд-көһчүларин башларыни мөһһүмәтдә додуарылаһлар „далдан дә бәлә бир даш атылым“ вә буһа көрә онлар да биһиләриһни элә-йирлар.

Җ. ҺӘСИ

Рассам НӘЧӘФҒУЛУ

— Адыны зияһлыг гоюб гоюну сүрү-сүрү апарачағлар, дана-дунаны һәрә бир яһә дартчағ...

(„Көһмишдә гыҗағлар“)

05
K71

